

Asia Luettelosuoja / sitaattioikeus

Hakija A Oy

Annettu 28.11.2000

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

A Oy (jäljempänä hakija) on 24.5.2000 saapuneella kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa luettelosuojaa koskevasta asiasta.

Hakija pyytää tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä,

1) onko B Oy loukannut luettelosuojaa ja

2) onko B Oy tästä korvausvelvollinen.

Taustaa Lausuntopyyntö liittyy B Oy:n (jäljempänä B) ja hakijan väliseen riitaan, joka koskee mahdollista luettelosuojan loukkausta. Hakijan B:lle osoittama, 24.3.2000 päivätty korvausvaatimus on lausuntopyynnön liitteenä.

Korvausvaatimuksen mukaan hakija on valmistanut luettelon "Suomen sata rikkainta verotettavan varallisuuden mukaan". Luettelo on sisältynyt T:n kustantamaan kirjaan "Suomen sata rikkainta", joka on julkaistu 17.3.2000. Kirja on koottu useiden henkilöiden kirjoittamista artikkeleista.

Korvausvaatimuksen mukaan kyseinen luettelo ilmestyi sellaisenaan B:n Internet-palvelun sivuille 17.3.2000, josta useat toimittajat kopioivat sen. Luettelo julkaistiin seuraavana päivänä ainakin osittain useissa sanomalehdissä.

Hakija toteaa lausuntopyynnössään, että B:n Internet-sivuilla ei ollut mainintaa luettelon laatijasta tai luettelon lähteestä. Jutun alussa todettiin ainoastaan, että luettelo liittyy juttuun "Suomen 100 rikkainta", jota ei hakijan mukaan voida pitää lähdemainintana. Hakijan mielestä lukija saattoi saada kuvan, että B on itse laatinut luettelon tai käyttänyt muuten vapaasti saatavilla olevaa luettelo.

Korvausvaatimuksen mukaan hakija on luettelon valmistukseensa hankkinut ja yhdistellyt suuren määrän eri lähteistä hankittua tietoa. Tämän johdosta hakijalle on syntynyt mainittuun luetteloon TekijäL:n mukainen luettelosuoja, jota B on loukannut valmistamalla luettelosta kappaleen ja saattamalla luettelon yleisön saataviin TekijäL 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Hakija vaatii korvausvaatimuksessaan, että B poistaa luettelon Internet-sivuiltaan välittömästi ja ilmoittaa Internet-sivujen tilaajille, että luettelon käyttö edellyttää hakijan myöntämää lupaa. Lisäksi hakija vaatii B:ltä hyvitystä luettelon käyttämisestä Internet-sivuilla sekä korvausta sanomalehdissä julkaistuista luetteloista ja odotetun myynnin vähenemisestä. Korvausvaatimusten osalta viitataan TekijäL 57 §:n hyvitys- ja vahingonkorvaussäännöksiin.

B:n vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut B:lle mahdollisuuden vastineen antamiseen asiassa. Tekijänoikeusneuvostolle antamansa vastineen ohella B on vastannut hakijan korvausvaatimukseen 30.3.2000 päivätyllä kirjeellään.

B toteaa vastineessaan ja kirjeessään 30.3.2000 seuraavaa.

B välitti asiakkailleen 17.3.2000 uutisen C:n ja D:n kirjoittamasta kirjasta "Suomen sata rikkainta". Juttu oli otsikoitu nimellä "X ja Y yhä Suomen rikkaimmat - vanha rahavalta väistyy teknologiamiljonäärien tieltä". Jutussa todetaan, että "toimittajat C ja D kirjoittivat kirjan Suomen sadasta rikkaimmasta". Uutiseen liittyi kaksi elementtiä: uutisjuttu ja hakijan lausuntopyynnössä tarkoitettu luettelo. Sekä uutisen saatetiedoissa että luettelon saatetiedoissa todettiin, että elementit liittyvät yhteen.

B kiistää hakijan tulkinnan, jonka mukaan B:n jutussa ei olisi ollut mainintaa luettelon lähteestä. Luettelon lähde tuli B:n mielestä kohtuullisella tavalla mainituksi. Lähdeviittauksen muodosta ja kirjaustavasta ei ole olemassa mitään standardia. Kyse oli julkistetun tiedon edelleen julkaisemisesta hyvää lehtimiestapaa noudattaen.

B:n mukaan toimittajat C ja D toivoivat kirjalleen julkisuutta, koska järjestivät sen julkaisemisen takia tiedotustilaisuuden. Jos joku järjestää kirjastaan tiedotustilaisuuden, on syytä olettaa, että tiedotusvälineet voivat käyttää kirjan tietoja, kunhan lähde mainitaan.

B:n juttu ja luettelo olivat kokonaisuus, jossa lähde mainiten lainattiin hyvän tavan mukaisesti yleisön saataville saatettua teosta.

Luettelo on nyt poistettu B:n Internet-sivuilta. Jos hakija olisi heti asian huomattuaan ollut yhteydessä B:hen, luettelo olisi poistettu nopeammin. Hakija ei kuitenkaan ollut B:hen yhteydessä ennen 27.3.2000 saapunutta korvausvaatimusta. B toteaa myös, että sen Internet-sivulla oleva uutisaineisto on vain rajatun sopimusasiakasjoukon käytössä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisesta suojasta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 49 §:n 1 momentin 1. kohdan mukaan sillä, joka on valmistanut luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdistelyä suuri määrä tietoa, on yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

TekijäL 49 §:n mukaista suojaa kutsutaan luettelosuojaksi. Suojan saamisen edellytyksenä on, että luettelon ym. työhön on yhdistelty suuri määrä tietoa. Luettelosuoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Suojan ainoa kriteeri on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Säännöksen tarkoituksena on suojata tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuoja kohdistuu paitsi luettelon tms. työn koko sisältöön, myös sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaiseen osaan. (Komiteanmietintö 1957:5, s. 33. Komiteanmietintö 1953:5, s. 79. Hallituksen esitys eduskunnalle 170/1997, s. 6 ja 18).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. TekijäL 49 §:n nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (1987:16), 401-sivuisen kirjan matrikkeliosa (1994:20), nimipäiväluettelo (1995:11; nimiä yhteensä 752 + 587 kappaletta sekä 1996:1; nimiä yhteensä 752 kappaletta) sekä kirjojen hintaopas (1999:11; tietoja yhteensä 830 julkaisusta). TekijäL:n 49 §:n nojalla suojatuiksi on katsottu myös 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (1996:15) sekä 197 lippua käsittävä lippukokoelma (2000:9).

TekijäL 49 §:n mukainen suoja syntyy luettelon tms. työn valmistajalle. Valmistaja voi olla yritys, joka on pannut toimeen luettelon tms. laatimisen ja jonka aloitteesta ja riskillä investointi tehdään. Luettelosuoja voi alkuperäisestikin kuulua juridiselle henkilölle. (Komiteanmietintö 1987:8, s. 136)

TekijäL 49 §:n 3 momentin mukaan luettelosuoja on voimassa, kunnes 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui, tai jos työ saatettiin yleisön saataviin ennen tämän ajanjakson päättymistä, 15 vuotta siitä vuodesta, jona työ saatettiin ensimmäisen kerran yleisön saataviin.

Tekijänoikeuden rajoituksista

Tekijän yksinoikeutta määrätä teoksestaan kaventavat TekijäL 2 luvun rajoitussäännökset. TekijäL 22 §:ssä säädetään ns. sitaattioikeudesta.

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Lainauksia aikaisemmista teoksista voidaan käyttää kaikenlaatuisissa teoksissa. Käytännössä yleisimpiä ovat

kirjallisuussitaatit. TekijäL 49 §:n 3 momentin viittaussäännöksellä sitaattioikeus on ulotettu koskemaan myös TekijäL 49 §:ssä tarkoitettuja töitä.

Sitaattioikeus koskee siis vain julkistettuja teoksia. Teos katsotaan TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. Julkistamisella tarkoitetaan samaa yleisön saataviin saattamista kuin TekijäL 2 §:ssä. Kirjallinen teos julkistetaan tavallisesti levittämällä sen kappaleita yleisön saataviin.

TekijäL 8 §:n 2 momentin mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Julkaiseminen on eräs teoksen julkistamistavoista. Julkaistu teos on siis aina myös julkistettu. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 118)

Siteerausoikeudelle on laissa asetettu tiettyjä vaatimuksia. Sen tulee olla "hyvän tavan mukaista" ja sen on tapahduttava "tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa". Hyvän tavan mukaisuudella tarkoitetaan sitä, että lainauksella on oltava tietty asiallinen yhteys siihen työhön, jossa lainausta käytetään. Esimerkkeinä voidaan mainita kritiikki tai ajatusten ja näkemysten perusteleva. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 134 -135) Hyvän tavan mukaiseksi on katsottu esimerkiksi sävellysten sanoitusten lainaaminen oppimateriaalissa, kun lainauksia käytettiin havainnollistamaan oppimateriaalin laatijan tulkintoja sanoittajan teksteistä (tekijänoikeusneuvoston lausunto 1998:17).

"Tarkoituksen edellyttämällä laajuudella" viitataan sitaatin pituuteen. TekijäL:ssa ei ole säädetty hyväksyttävän lainauksen vähimmäis- tai enimmäispituudesta. Esimerkiksi tieteellisissä teksteissä sallitaan hyvinkin pitkiä sitaatteja. Vaikka TekijäL 22 §:ssä puhutaan teoksesta lainaamisesta, voidaan säännös ymmärtää sanamuodostaan huolimatta niinkin, että myös lyhyen teoksen lainaaminen kokonaisuudessaan voi olla sallittua. Kysymys sallittavan sitaatin pituudesta on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 135 - 138)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt sallittujen sitaattien pituutta useissa lausunnoissaan. Sitaattioikeuden rajat ylittäväksi on katsottu mm. kokonaisen runon käyttäminen suomen kieltä käsittelevässä kirjassa (1986:1) ja kuolinilmoituksessa (1992:6) sekä kahden sivun kopioiminen kirjasta kahdeksan ja puoli sivua pitkään artikkeliin (1992:16).

TekijäL 11 §:n 2 momentin mukaan milloin teos toisinnetaan julkisesti TekijäL 2 luvussa olevan säännöksen nojalla, on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Kirjallisten teosten kohdalla on tavallisinta mainita lähde sitaatin yhteydessä. Velvollisuus ilmoittaa lähde koskee myös sitaatin ottamista luettelosta ym. suojatusta työstä, sillä TekijäL 49 §:n 3 momentissa viitataan lain 11 §:n 2 momenttiin.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1995:14 oli kyse multimediateokseen sisältyvistä tekstilainauksista. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että sitaattioikeutta koskevaa TekijäL 22 §:ää ei voitu soveltaa, koska siteerauksen kohteena ei ollut TekijäL 1 §:ssä tarkoitettu tekijänoikeudella suojattu teos. Tällöin sitaattien tarkoitusta tai laajuutta ei ollut tarpeen arvioida. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että mm. hyvään journalistiseen tapaan liittyi, että sitaatin yhteydessä mainitaan, kenen tekstistä on

kyse. Se ei kuitenkaan liity TekijäL 22 §:n vaatimukseen hyvän tavan noudattamisesta.

TekijäL 2 luvun rajoitussäännöksiä on yleisen käsityksen mukaan tulkittava ahtaasti. Lähtökohtana on tekijän yksinoikeus määrätä teoksestaan, ja esimerkiksi sitaatioikeutta koskeva TekijäL 22 § on poikkeus tästä pääsäännöstä. (Komiteanmietintö 1953:5, s. 53)

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että kyseessä olevaa tapausta on tarkasteltava kahdesta eri näkökulmasta. Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä itsenäisen luettelon (B:n uutisen liitteenä). Toisaalta hakijan lausuntopyyntöön liitetyistä asiakirjoista ilmenee, että luettelo on sisältynyt julkaistuun kirjaan.

TekijäL 22 §:n mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa. Teos katsotaan TekijäL 8 §:n 1 momentin mukaan julkistetuksi, kun se on luvallisesti saatettu yleisön saataviin. TekijäL 8 §:n 2 momentin mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Julkaistu teos on aina myös julkistettu.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu luettelo on sisältynyt T:n 17.3.2000 julkaisemaan kirjaan "Suomen sata rikkainta". Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että B:llä on ollut TekijäL 22 §:ään perustuva oikeus ottaa sitaatti julkaistusta teoksesta. B on siteerannut uutiseensa julkaistuun kirjaan sisältyneen luettelon.

TekijäL 11 §:n 2 momentin mukaan milloin teos toisinnetaan julkisesti TekijäL 2 luvussa olevan säännöksen nojalla, on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Säännös koskee myös sitaatin ottamista kirjallisesta teoksesta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että B:n siteeraaman luettelon lähde eli kirja "Suomen sata rikkainta" on mainittu B:n uutisessa epätarkasti. Hyvän tavan mukaista olisi ollut mainita lähde myös esimerkiksi siteeratun luettelon alussa, vaikka se sisältyykin osana B:n uutisen tekstiin.

Kirjasta mahdollisesti erillään olevan, itsenäisen luettelon suojasta tekijänoikeusneuvosto toteaa seuraavaa.

Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta (1346/1999) tuli voimaan vuoden 2000 alusta. Varallisuusverotuksen julkisista tiedoista säädetään lain 5 §:ssä. Julkisia tietoja ovat verovelvollisen nimi, syntymävuosi, kotikunta sekä mm. valtionverotuksessa verotettava varallisuus. Sen sijaan verovelvollisia koskevat taustatiedot, kuten verovelvollisen ammatti, sukutausta jne. eivät ole julkisia.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) tuli voimaan joulukuun 1999 alussa. Lain 16 §:ssä säädetään viranomaisen asiakirjan antamistavoista. Lain 16 § 2 momentin mukaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidetyn rekisterin julkisista tiedoista on oikeus saada kopio teknisenä tallenteena tai muutoin sähköisessä muodossa. Lain 16 §:n 3 momentin mukaan viranomaisen henkilöre-

kisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suojaa koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.

Henkilötietojen käsittelyä koskeva yleislaki on henkilötietolaki (523/1999). Henkilötietolaki ei rajoita henkilötietojen keräämistä ja käsittelyä toimituksellisen, kirjallisen tai taiteellisen ilmaisun tarkoituksia varten (lain 2 §:n 5 momentti).

Myös verohallituksen menettelytapaohjeissa todetaan, että verotustietoja on mahdollista saada sähköisessä muodossa suoraan verottajan atk-rekistereistä. Verotustietoja voidaan luovuttaa toimituksellisiin tarkoituksiin myös massamuotoisesti. Toimituksellisesta tarkoituksesta tulee kuitenkin antaa verottajalle selvitys.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyyntöissä tarkoitettujen luettelon sisältämät tiedot ovat suurelta osin olleet kirjan julkaisuajankohtana eli maaliskuussa 2000 saatavissa ilman, että niitä olisi tarvinnut koota ja yhdistellä eri lähteistä. Luettelo sisältyvät henkilöiden taustatiedot, jotka eivät ole julkisia, ovat taas pääosin yleisesti tiedossa. Luettelo jää siten vaille TekijäL 49 §:ssä tarkoitettua suojaa.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa, johon ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Mikko Könkkölä, Marit Hohtokari, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Kirsi-Marja Okkonen, Jaakko Eskola, Ella Mikkola, Tiina Ryhänen, Arto Alaspää, Pirjo Aalto ja Terhi Aaltonen.